

שופטים: בחינת משה

הציווי להקמת מערכת הנהגה משפטית בישראל מופיע בתורה מספר פעמים. בפרשתנו מופיע הציווי כחובה מדינית: "שופטים ושוטרים ... בכל שעריך" בתחילת הפרשה, ובהמשך, גם הציווי להקמת בית דין עליון, במקום אשר יבחר ה'. בניגוד לכך, בשאר הפעמים בתורה שבהם נדון הנושא של מינוי הזקנים והשופטים, הנימוק לכך הוא הצורך לסייע למשה רבנו. בפרשת יתרו, הציע חותן משה להקים מערכת משפט של שרי אלפים ומאות, חמשים ועשרות, ונימק זאת בצורך האישי לסייע למשה, שלא יוכל להמשיך באופן ההנהגה שבו כל העם עומד עליו מן הבוקר עד הערב. גם בפרשת בהעלתך, מינוי הזקנים בא בעקבות טענתו של משה, שאין בכוחו לשאת את משא העם לבדו. משה חזר ושנה זאת בראש חומש דברים, בהסבירו את מינוי השופטים באמירה: "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם". מה שהוסבר כמה וכמה פעמים בתורה כויתור על ההנהגה הישירה של משה רבנו, מוצג בפרשתנו כחיוב ראשוני, לכונן מערכת משפטית בכל הארץ. ההסבר לשינוי הזה יכול להיות פשוט מאד: בדור המדבר, כאשר הכל היו מכונסים סביב מחנה שכינה ומחנה לויה, אפשר היה לצפות להנהגה ריכוזית אחת, על ידי משה רבנו, המביא את דבר ה' אל העם ודבר העם אל הא-להים, כפי שהיה במעמד הר סיני. אבל בעת שנכנסו ישראל לארץ והתפרדו כל שבט לנחלתו וכל בית אב לאחוזתו, האפשרות של תלות מלאה במנהיג היחיד גם כמורה התורה וגם כשופט ודיין, אינה קיימת, לא רק מפני מגבלות כוחו, אלא מפני חוסר האפשרות המעשית לעשות זאת.

עם זאת, הקמת מערכת ההנהגה במדבר כמערכת עזר ותמיכה במנהיגותו האבסולוטית של משה רבנו אינה רק עובדה היסטורית שהתקיימה בתנאים המיוחדים של דור המדבר, ונגזזה כמו צנצנת המן, המטה והלוחות השבורים. המערכת הזאת אמורה לשמש מופת לאלו שתבואנה אחריה בכל הדורות. התודעה העצמית של שופטים וזקנים בכל דור ודור אמורה להיות דומה לזו של דור המדבר: הם ממשיכי דרכו ונושאי כליו של משה רבנו. התורה שאותה הם מלמדים ועל פיה הם דנים היא תורת משה. כך לאורך כל ספר יהושע, חוזר ונשנה הרעיון שיהושע פעל והנהיג ככל אשר ציוה אותו משה, וככל הכתוב בתורת משה. הדבר נכון לא רק לגבי יהושע תלמידו, אלא גם לממשיכי דרכו בכל הדורות.

התודעה הזאת נתמכת על ידי האגדה הידועה אודות ביקורו של משה רבנו בבית מדרשו של רבי עקיבא. משה רבנו, על פי אגד הגמרא במנחות, לא הבין את חידושי תורתו של רבי עקיבא, אבל כאשר שמע שכל דבריו של רבי עקיבא נשענים בסופו של דבר על "הלכה למשה מסיני" נחה דעתו. רבי עקיבא הוא רק דוגמה. כל דור וכל מורה דובר את התורה בשפת הדור, שאינה שפתו של משה רבנו ומפרש ופוסק בהתאם לצרכי השעה השונים עד מאד מכפי שהיה בדורות שקדמו לו. על פי אגדה זו, ניתן לשער שאילו היה משה רבנו מתעורר היום בעולמנו, לא היה מצליח לזהות את תורתו, לא בספרי השו"ת של דורנו, לא בחקירות הלמדניות של המנחת-חנינוך ושל ר' חיים מבריסק, ומן הסתם גם היה מתקשה עד מאד לזהות את טביעות אצבעותיו בליקוטי מוהר"ן או באורות הקודש. עם זאת, בכל אחד מן החיבורים הללו היה מגלה, אחרי עיון מסוים בספר או הקשבה לשעור, שהדברים חוזרים ונשענים על חמשת החומשים של תורת משה.

גבולות המשא של משה רבנו לא היו רק הגבולות הפיזיים של הזמן וכוח הנשיאה של העם במדבר. העם העומד עליו מן הבוקר עד הערב כדי לדרוש א-להים, להתדיין במשפט ולבקש הנהגת הציבור היה קטן במספרו ובהיקף דרישותיו, יחסית לממדים של עם ישראל בדורות שיבואו. המשא הלך וגדל עם הדורות: העם גדל, הפיזור גדל, הנסיבות השתנו. בכל דור מחייבת המציאות תגובות לשאלות שונות ורחוקות מאד מן ההקשר ההיסטורי והתרבותי שבו ניתנה התורה ובה פעל משה רבנו. את הנטל הזה – נטל הדורות, נטל הפזורה, ונטל שינוי התנאים והנסיבות, ודאי שמשה רבנו לא יכול לשאת, אף לא כל בן תמותה אחר. לכן, נדרש להקים מערכת שמרחיבה את גבולות ההנהגה של משה רבנו, לאורך הדורות, לפיזור הגיאוגרפי, ולהשתנות הזמנים. אבל כל השופטים והשוטרים שבכל הדורות פועלים מכוחו של משה רבנו ותורתו, ומהוים מעין הרחבה של מוטת כנפיו.

מטבע הלשון בו השתמשו חכמים כדי לבטא את התופעה הזאת היא: "בחינת משה". כך ניסח את הדברים הרב יששכר טייכטל בספרו "משנה שכיר", בשם ר' הלל מקולומיי: (לפרשת נשא) "דידוע דכל תלמיד חכם הוא בחינת משה... על כן בכל עת שהתלמיד חכם בא אל בית המדרש או ביהכ"נ שהוא במקום אוהל מועד דמשה,

ומדבר תוכחה ומוסר ומלמד דעת את העם לילך בדרכי תורה ומצות או מתקן תקנה וגדר וסייג, ידעו כולם שכל דבריו הם דברי אלקים חיים שדבר למשה בסיני, וקולו של הקדוש ברוך הוא שהשמיע על הר סיני מדבר מתוך גרונו של התלמיד חכם... " ובשם נכדו הוא מוסיף לפרש בזה את הפסוק הנאמר אחר עשרת הדברות בפרשת ואתחנן: "את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף", "ומתרגם התרגום ולא פסק, ופירש"י כי קולו חזק וקיים לעולם, והיינו ע"י התלמידי חכמים המשמיעים תורת חיים דבר ה', הוא ממש קולו של הקדוש ברוך הוא וקיים לעולם, על כן לא פסק".

בעשר השנים האחרונות, דפי פרשת השבוע שהופצו מבית מדרשנו בבית מורשה, השמיעו גם הם בבואת קול של תורת משה רבנו, מכוונת ומותאמת לצורכי הדור והשעה והציבור. קהל שמצא בבית מדרשנו את הקול המיוחד והמתאים לו, בין שאר הקולות של סימפוניית צלילי התורה בדורנו.

בימים אלו אני מסיים את תפקידי כראש בית המדרש בבית מורשה. בזאת מסתיימות טו"ב שנים טובות ופוריות של לימוד תורה והוראתה. ביציאתי אתן תודה על חלקי, ששם חלקי מיושבי בית המדרש וזיכני ללמוד וללמד בחבורה יקרה ונעימה זו: לסגל בית מורשה בראשותו של הפרופ' בנימין איש-שלום, לחברי לראשות בית המדרש במשך השנים, הרב ד"ר בנימין לאו והרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי, ועמהם שאר המורים והחברים ששיתפו פעולה במשך השנים בהנהגת בית המדרש ובית מורשה כולו. ומתלמידי יותר מכולם – תודות לחברים מקשיבים, עמיתי ולומדי בית המדרש, שמתוך הלימוד המשותף זכינו כולנו להתבשר ולהתברך מנועם מתיקות תורתנו, תורת משה.

בזאת מסתיימות גם עשר שנים של כתיבת דברי תורה לפרשת השבוע. גם על כך תודה, להשי"ת שזיכני לעמוד במשא הזה מדי שבת בשבתו, ולכל החברים שהיו שותפים בביקורת, בעריכה, בפרסום ובמשוב בעקבות הקריאה.

אחתום בנוסח התפילה הנהוג בסיום מסכת:

יהי רצון מלפניך ה' א-להי וא-להי אבותי, כשם שעזרתני לסיים פרק בית מורשה, כן תעזרני להתחיל פרקים אחרים ולסיימם. ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לנו ולזרענו שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו זרענו עד עולם. ותתקיים בנו: "בהתהלך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, והקיצות היא תשיחך". "כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים". "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד". "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".